

PAMĚTI MUŽE, DO JEHOŽ ŽIVOTA TRAGICKY ZASÁHLA OKUPACE

HANUŠ BADER

PŘEŽIL
JSEM TO

Přežil jsem to

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na

www.xyz.cz

www.albatrosmedia.cz

x·y·z

NAKLADATELSTVÍ

Hanuš Bader

Přežil jsem to – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

HANUŠ BADER

**PŘEŽIL
JSEM TO**

Srdečně děkuji panu Pavlu Tychtlovi za jeho inspiraci
a spoluúčast na této knize

Stefan Bader

PŘEDMLUVA

Z horního cípu zahrady naší venkovské chalupy se otvírá výhled do lesa a k pahorku, kde kraj Táborska přechází do Českomoravské vysočiny. Na jednom z blízkých návrší, které jsme měli před očima po mnoho let, u nedaleké obce Radenín leží židovský hřbitov. Přestože jsme se do kraje dívali po léta a obdivovali jeho melancholickou krásu, o existenci židovského hřbitova, stejně jako o mnohasetleté historii Židů v kraji, který jsme pokládali za důvěrně známý, jsme neměli ani tušení. To, že tato kniha byla objevena a přivedena na svět, je výsledkem hledání a kladení si nelehkých otázek, které jsou tak často spojeny s nalézáním zapomenutého.

Paměti Hanuše Badera jsem objevil v začátcích mého pátrání po historii Židů na Pacovsku. Zjistil jsem, že Hanuš Bader byl jedním z mála, kdo přežili holokaust, a také to, že po osvobození odešel do švédského Malmö. Tam ale všechny stopy končily. Obrátil jsem se proto na radnici města a k mému radostnému překvapení jsem během jediného dne obdržel informaci o tom, že tam doposud skutečně žije syn pana Badera – Stefan. Z městského archivu jsem také obdržel kopie policejních dokumentů z roku 1945, kdy Hanuš Bader do Švédska

přicestoval transportem Červeného kříže z koncentračního tábora Bergen-Belsen v severním Německu.

K mé velké radosti mi z radnice poslali také telefonní kontakt na Stefana Badera. Obratem jsem na telefonní číslo zavolał a na opačném konci se ozval nedůvěřivý hlas. Postupně jsem se ale se Stefanem seznámil a navázali jsme přátelský vztah. Stefan mi také poskytl rukopis knihy svého otce a domluvili jsme se na jejím českém vydání. Kniha vyšla zatím pouze v sedmdesátých letech ve Švédsku.

Část příběhu Hanuše Badera se odehrává v jeho rodné Miroslavi na jižní Moravě. Těžiště vyprávění se v době po mnichovské dohodě, kdy se Miroslav ocitla na území anektovaném třetí říší, přesouvá do Pacova, městečka na Českomoravské vysočině. Tam měla matka autora, Emilie Baderová, bratra Ludvíka Poláčka a sestru Bertu Ledererovou – o obou se v tomto příběhu dočtete. Rodina zde žila až do roku 1942, kdy došlo k přesunu pacovských Židů do terezínského ghetta. V transportu, který toho roku opouštěl Pacov, odjížděly malé děti, z nichž některým byly jen dva roky, zoufalí otcové a matky, starci a stařenky, kteří doufali v pokojný konec života. S nimi odešla staletá historie pacovských Židů, stejně jako paměť a kulturní identita místa.

Mezi těmi, kteří odcházeli ztichlými ulicemi maloměsta na vlak, který se zastávkou v Táboře pokračoval do ghetta Terezín, byla Baderova matka a také sestřenice Zdeňka a Věra Ledererovy. Dále ostatních téměř sto pa-

covských Židů, kteří v době, kdy odcházeli, jistě netušili, že se z nich vrátí jen pouhá hrstička.

Židé žili v městečku od začátku 17. století; nejprve jako nechtěná menšina živořili na periferii s nemožností vykonávat většinu profesí. Později již jako rovnocenní občané, z nichž mnozí zaznamenali hospodářský a profesní úspěch – k časté nelibosti některých spoluobčanů, kteří skutečnost, že se z bývalých páriů stali vážení občané maloměsta, nepřijímali vůbec snadno. Mnohé židovské i nežidovské děti si však hrály společně a ty nežidovské chodily ochutnávat macesy do bývalé židovské školy, která byla ve dvacátých a třicátých letech 20. století centrem společenského života židovské části města. Vzpomínka na „macesové výpravy“ zůstala mezi staršími obyvateli městečka dodnes jednou z mála živých vzpomínek na jeho židovskou minulost. V nové republice pacovští Židé zastávali roli příkladných národních i místních patriotů. Generace narozená na přelomu 19. a 20. století ještě mohla slyšet z úst rodičů vyprávění o diskriminaci židovské minority před tím, než v roce 1867 s novou rakousko-uherskou ústavou získala alespoň teoreticky plná občanská práva. To se samozřejmě netýkalo žen, v jejichž případě společenská a politická emancipace na sebe nechala čekat ještě několik desetiletí. Tato generace nyní plně využívala všech možností, které jí nová doba poskytovala. Několik židovských zástupců zasedalo v městském zastupitelstvu, jako například pánové Meller a Lederer. Jako představitelé obchodníků a menších průmyslníků byli mnozí z nich členy Živnostenské

strany. Jejich děti narozené již v době první republiky se jistě považovaly za rovnocenné se všemi ostatními a vzpomínky prarodičů na minulé příkoří jim pravděpodobně zněly jako příběhy z dávných časů, které se již nebudou opakovat.

Někteří z pacovských Židů se stali členy Církve československé husitské (CČSH), aby tak stvrdili svoji sounáležitost s novou republikou. Další byli římskými katolíky, část bez vyznání a většina se hlásila k judaismu. Náboženské vyznání se často lišilo mezi členy jedné rodiny. Zatímco starší generace se hlásila k židovskému náboženství, mladší již byli členy CČSH. Příslušnost ke katolické církvi byla spíš výjimkou. I to dokumentuje, jak byla jednotlivá náboženská prostředí otevřená nebo naopak vůči židům uzavřená. Pokud jde tedy o politickou, sociální a náboženskou příslušnost, netvořili Židé v městečku homogenní skupinu, ale refleктоvali okolní prostředí v jeho rozrůzněnosti.

Smíšených manželství však v městečku mnoho nebylo. Tím se podobalo skladbě manželských dvojic v jiných menších obcích. Počet smíšených manželství během první republiky v porovnání se situací na konci devatenáctého století sice značně vzrostl, jednalo se spíše o charakteristiku větších měst.

Za první republiky se život v městečku odvíjel v útěsné jistotě všedních událostí a každodenních pracovních povinností. Firma bratří Ledererů, místních židovských velkoobchodníků, žádala městskou radu o povolení instalovat na svém domě nové okno, což jim bylo za pod-

mínky, že zachovají rozměry a charakter oken původních, povoleno. Později pak žádají o povolení zřídit první benzinovou stanicí; když město návrh obdrží, čeká se jen na případnou lepší konkurenční nabídku. Jiný ze židovských podnikatelů – pan Glaser – získá zakázku města na obnovu městského vodovodu, protože jeho nabídka je nejvýhodnější. Pan Lederer zahyne v roce 1942 v Dachau, pan Glaser s celou rodinou v Osvětimi.

Hladina maloměsta však zůstává klidná. Jen občas se nad ní objeví tmavé stíny... Například jako tehdy, když „říšskoněmecký občan“ Heinz Hirschfeld požádá v městečku v roce 1935 o domovské právo. Pan Hirschfeld je téměř jistě Žid, a po přijetí norimberských zákonů v roce 1935 již tedy také občanem druhé kategorie. Jeho žádost je voláním o pomoc a snahou zachránit se emigrací do Československa. Městská rada se však písemností odmítne zabývat a jasně se vyjádří, že si nepřeje, aby jí v budoucnu byly podobné požadavky adresovány.

Když přišla okupace, mnozí pořád ještě doufali, že snad nebude tak zle. Všichni se navzájem znají a pomohou si tu zlou dobu nějak přečkat. Naděje brzy ukončil oportunismus některých, opatrnost mnohých a strach všech. Našlo se samozřejmě také mnoho případů drobné solidarity, které by v normální době snad nikdo nezaznamenal, ale které v okupované zemi patřily do kategorie hrdinských skutků: odpověď na pozdrav, drobná pomoc, přátelská (třebaže tajná) návštěva.

Záhy se však všech necelých sto židovských obyvatel městečka ocitlo v postavení trosečníků. Stávali se stále

neviditelnějšími, a pokud jejich existenci někdo zaznamenal, tak jen jako příležitost k veřejnému ponižení, kořistnictví a perzekuci. Prvním zatčeným je pan Emil Lederer, vážený velkoobchodník, člen městské rady, představitel Židovské náboženské obce, městský patriot, sokol a český vlastenec. Krátce po březnové okupaci v roce 1939 mu místní „strejcové“, kteří se u něho pravidelně scházejí na besedu, řeknou, že teď již k němu nebudou moci chodit. Pracně a dlouhá leta budovaná představa, že také on je jedním z nich a že platí heslo všichni za jednoho a jeden za všechny, se zhroutí jako domeček z karet. V roce 1940 ho odvezou do Buchenwaldu a později do Dachau. V březnu roku 1942 ho v rámci programu „eutanzie“ (Action 14f13) pro vězně z koncentračních táborů pošlou do „sanatoria“ v Bernburgu a tam usmrtí v plynové komoře. Dopis, který mu krátce předtím pošle jeho dcera Věra, o tom, že se šťastně provdala, již nikdy nedostane. List se ocitne v archivu SS a bude objeven po mnoha desetiletích. Také Věra se již brzy, stejně jako všichni ostatní zbývající Židé z městečka, bude muset vypravit na cestu. Nejprve do Terezína a později do Osvětimi. Po útěku z pochodu smrti a vyčerpávajícím dlouhodobém skrývání (kdy se jí dostane podpory statečných lidí z nedaleké vesnice, kteří ji ukryjí do konce války) jako jediná z celé rodiny Ledererových přežije válku a vrátí se do městečka.

V knize *Přežil jsem to* je zmiňováno několik osob, které jsou uvedeny jen křestními jmény nebo zcela beze jména a jejichž osudy nemohla kniha podrobněji zachytit. Jde

nejprve o nejbližší rodinu Hanuše Badera v Pacově, manželku jeho strýce Ludvíka Martu Poláčkovou a její dvě dcery. Rodina bydlela v Myslíkově ulici 48, kde vlastnila obchod se smíšeným zbožím, ve kterém autor po příchodu do Pacova pracoval a po zatčení a smrti strýce Poláčka koloniál ještě krátce vedl, než došlo k jeho nucené likvidaci.

Marta Poláčková, rozená Klingerová, se narodila 5. dubna 1903 v malé obci poblíž Tábora. V době, kdy Hanuš Bader v Pacově žil, jí bylo 36 let. S manželem Ludvíkem Poláčkem, bratrem matky Hanuše Badera, měla dvě dcery – Hanu, narozenou roku 1926, a o dva roky mladší Helenu.

Zatímco u Marty Poláčkové úřední záznamy z protektorátu uvádějí náboženské vyznání jako „izraelitské“, její dcery jsou registrovány v církvi „českomoravské“, tedy bývalé „československé husitské“. V době, kdy jsou záznamy vedeny, tedy během roku 1942, je v rubrice povolání u Hany uvedeno, že se učí švadlenou. V případě její matky se lze dočíst, že jde o vdovu. Ze vzpomínek Hanuše Badera víme, že její manžel byl zatčen v roce 1942 a krátce nato zavražděn v Dachau. Posledním záznamem, který se o Martě, Haně a Heleně Poláčkových dochoval, je rukou vepsané slovo „Evakuiert“ (evakuována), které sahá přes celou šířku jejich policejní přihlášky. Jde o nacistický eufemismus skutečnosti, že matka a obě její dcery byly v listopadu 1942 poslány transportem do Terezína a odtud do Osvětimi, kde zahynuly.

Další postavou, která se v knize objevuje, je poslední předseda Židovské náboženské obce v Pacově JUDr. Leo-

pold Wertheimer. Do funkce byl jmenován v srpnu roku 1941, tudíž několik měsíců po zatčení Emila Lederera, který byl předchozím dlouholetým předsedou Židovské obce. Jak již víme, Emil Lederer byl prvním Židem zatčeným v Pacově. Došlo k tomu již v roce 1940.

JUDr. Wertheimer se narodil v roce 1882 a v době, o které se v knize píše, tedy v roce 1942, mu bylo šedesát let, nikoli sedmdesát, jak si to pamatoval Hanuš Bader. Ale je zřejmé, že tehdy mladému člověku se dr. Wertheimer musel jevit mnohem starší. Do Pacova se přistěhoval v roce 1925. O tom, jak nebezpečná byla funkce představitele náboženské obce, kterou vykonával během nacistické okupace, svědčí, že byl začátkem března 1942 uvězněn a poslán do Osvětimi, kde krátce nato začátkem června 1942 zahynul. Zda jeho zatčení nějak souvisí s neúspěšným pokusem nacistických úřadů vyvolat v městečku protižidovské nálady, o kterém se v knize píše, se můžeme jen dohadovat. Jeho žena Regina, stejně jako ostatní pacovští Židé, byla v listopadu 1942 poslána transportem do Terezína a poté do Osvětimi-Březinky, kde zemřela.

Inge Markusová, se kterou se Hanuš Bader seznámil a oženil v Terezíně, se narodila v Brně 15. ledna 1925 a zemřela v září 1945 ve Švédsku. Jejich setkání na konci války je v knize zachyceno, stejně tak jako zoufalství z její smrti. Oba doufali, že po válce budou moci žít společně obyčejný lidský život. Stejně jako u mnoha dalších obětí holokaustu nemáme její fotografii a jediná podoba, která zůstala uchována, je ta, kterou si ve své paměti uložil Hanuš Bader.

Po válce se ze všech židovských obyvatel městečka domů vrátila pouze malá hrstka. Jen několik jednotlivců bez rodiny, bez příbuzných, bez většiny známých. Někteří z nich opatřila věrná bývalá služka několik kousků nábytku do jejich prázdného domu. Jaké to muselo být, procházet prázdnými pokoji, kde jedinou ozvěnou byl zvuk vlastního hlasu, se vzpomínkami na všechny drahé, kteří již nikdy nebudou ničím jiným než drásavým pomyslením na násilně ukončené životy. Jaké to muselo být, procházet ulicemi městečka a odvracet pohledy od tváří těch, kdo v době nejtěžší nepodali pomocnou ruku, ale využili příležitosti k tomu, aby vás ponížili a na váš úkor se obohatili. Jaké to muselo být, vést spor o vlastní postel, kterou si přivlastnil někdo jiný poté, co původního majitele poslali do koncentračního tábora? Někteří to nesnesli. Zůstali v městečku půl dne a vrátili se zpět do anonymity velkoměsta. Jiní odešli ze země a začali znovu jinde s nadějí na nový život.

Ti, kdo zůstali v Pacově, se pokoušeli obnovit iluzi zaslých časů. Získali zpět svůj majetek a snažili se navázat na dobu před válkou. Obnovili své živnosti a doufali, že všechno bude zase nějak pokračovat. Osвобоzení v roce 1945 pro některé snad znamenalo naději, že nový režim již nepřipustí antisemitismus a že již nebudou akcentovány rozdíly mezi Židy a ostatními. Avšak již brzy se ukázalo, že starý antisemitismus se jen převlékl do nového hávu. Znovu tak přišli o svůj majetek a chabé výhonky obnovujícího se života zahynuly v mrazu boje s „třídními nepřáteli“. Nastal další exodus a v městečku pak zůstali

už jen ti, kterým se odchod včas nepodařil. Od konce války se zde nenarodilo jediné dítě a židovská tradice tu již jen skomíravě dohasínala.

Poválečná generace ještě vzpomínala na židovské rodáky, jež znala jako majitele obchodů a živností, ale s plynoucí dobou paměť uvadala, až stopa jejich přítomnosti zmizela postupně docela.

Tato kniha je příběhem hledání, které je zároveň sebereflexí. Sebereflexí, která však nepřemýšlí jen o sobě, ale přináší četná svědectví také o druhých. Před čtenářem se tak otevírá především neuvěřitelně krutý příběh bolesti a utrpení našich židovských spoluobčanů.

Co můžeme udělat dnes my, kteří jsme nebyli přímými účastníky popisovaných událostí, ale kteří žijeme v místech, jež byla těmito událostmi násilně poznamenána? Musíme se snažit o to, aby se jejich minulost a bolest staly také naší minulostí a bolestí.

Existuje jistě více takových příběhů, které – třebaže napsány – dosud nenašly své nakladatele a čtenáře. Je proto správné, že alespoň tento byl zachráněn z krajiny zapomnění a vrátil se do krajiny naší společné paměti.

Autor této předmluvy by chtěl závěrem poděkovat Stefanu Baderovi za to, že poskytl rukopis svého otce k otištění v jeho rodné zemi, za jeho důvěru a podporu, a všem těm, kdož neúnavně usilují o záchranu kulturního a historického dědictví pacovských Židů – Daniele Orlando, Marii Orlando, Evě Keroušové, Zuzaně Krulichové a Leoně Stejskalové.

Pavel Tychtl

Neumím si to vysvětlit, ale najednou stojím tady na hřbitově před dlouhou řadou náhrobků. Co do tvaru a vzhledu jsou všechny stejné, jen vytesaná jména se liší. Už je to mnoho, přemnoho let, co jsem tu byl naposled. Na hřbitovy jaksi nechodím moc rád. Ale dnes jsem šel kolem, velká brána byla dokořán a já zkrátka vešel, jako by mne k sobě volal nějaký dávný známý.

A tak tu teď stojím před těmi chladnými a němými kameny. Na hřbitově vládne naprosté ticho. Na jednom z náhrobních kamenů čtu jméno INGE BADER. Zemřela roku 1945 v Landskroně, pohřbena však byla na židovském hřbitově v Malmö. Bylo jí teprve dvacet dva let.

Už je to dávno a všechno se to zdá být strašně daleko. Stojím mlčky, nořím se do myšlenek před náhrobním kamenem se jménem Inge Baderové a snažím se vzpomenout, jak všechno začalo. Pro Inge to v roce 1945 skončilo na tomto hřbitově v Malmö. Ale já žiju, stojím u jejího hrobu a ptám se sebe samého, jak se to celé mohlo stát.

Myšlenky se mi začínají vyjasňovat a já se rozpomínám, kde a kdy jsme se naposledy viděli. Teď se mi to vybavuje úplně jasně, jako by to bylo dnes. Vše kolem

mne se rozplyne jako v mlze, neslyším už ani hlučení dopravy za hřbitovem a obraz Inge se mi vynořuje čím dál jasněji. Zavřu oči, abych si tu podobu udržel, a v duchu se přemístím daleko, velice daleko nazpět až do roku 1942.

Je jaro. Terezínské ghetto severně od Prahy přetéká lidmi. Stojím na ulici přehrazené prkennými ploty a hlídám jedny dveře. Pracuji ve stráži ghetta (německy nazývané ghetto wache) a zavřu dveře pokaždé, když se blíží někdo z SS. Židé musejí čekat za plotem. Jakmile je příslušník SS pryč, smějí přejít přes ulici.

A tak tu stojím jako už tak častokrát a zavírám a otvírám dveře. Ale dneska se něco stane a mně to změní život. Mezi stovkami lidí, kteří se dveřmi derou jako štvaná zvěř, spatřím jedno moc hezké děvče. Možná jsem ji už párkrát viděl. Všichni obyvatelé ghetta z dané čtvrti musejí procházet tudy. Ovšem právě dnes se naše pohledy setkají, ale jen docela krátce, když kolem mě proklouzne. Nemůžu z ní spustit oči a pronásleduju ji pohledem. Ještě jednou se rychle otočí, trošku se pousměje a pak bryskně zmizí v davu.

Nazítří tu opět stojím ve stejný čas. Blíží se esesman z velitelství a já uzavírám průchodové dveře. Ta dívka krásná jako obrázek stojí docela blízoučko u dveří a čeká. Trvá několik minut, než esesák projde a my se spolu dáme do řeči.

„Rád tě zase vidím,“ oslovím ji.

„Procházím tudy každý den. Bydlím v Hamburských kasárnách s matkou a babičkou,“ odpoví.

„Tam bydlí i moje matka.“

„Tak to ji určitě přijdeš někdy navštívit. Třeba se tam uvidíme. Ale bydlí se tam tedy hrozně. Kasárny jsou zavšivené, i když se jednou pokoušeli místnosti odvšivit plynem.“

„Ano, vím o tom,“ pronesu já, „matka si na to často stěžuje.“

„Když je teplo, často si vezmu deku a jdu spát ven na chodbu. Všichni to sice z deky nevyžene, ale venku je aspoň trochu chladněji.“

Příslušník SS právě prošel, já tedy otevřu dveře a všichni se honem derou úzkým otvorem, aby rychle přeběhli přes ulici.

Tento den mi připadá báječný. Jsem přešťastný. Směl jsem si promluvit s tou nádhernou dívkou. Jsem do ní zamilovaný.

Téhož večera se vydám do Hamburských kasáren. Jsou tam ubytovány pouze ženy a já navštívím svou matku. Na dvoře zahlédnu vícero žen, které si čistí deky na spaní. Vzájemně si pomáhají příkrývky vytřepat a prach stoupá vzhůru jako kouřová mračna. Vidím mezi nimi i to „své“ děvče.

„Kam máš tak napilno?“ zeptá se matka, když ji chci po krátké chvíli zase opustit.

Neodpovím, ale ona určitě vycítí, že za tím něco vězí. Svižně seběhnu po schodech na dvůr. Dívka mě zahlédne

a vydá se mi naproti. Matka stojí nahoře na chodbě, která se vine podél obytných místností, a pozoruje nás. Teď už ví jistě, k čemu se tu schyluje.

Oba vyjdeme ze dvora širokou branou a zamíříme k zatravněným pevnostním valům, které Terezín obklopují.

„Jsem Hanuš. Jak se jmenuješ ty?“ zeptám se.

„Inge,“ hlesne. „Inge Markusová.“

Sedíme nahoře na valu jako čerstvě zamilovaný mladý pár, trochu se upejpáme a máme velká očekávání.

Ale brzy už ležíme na trávě v pevném objetí a naše tragická pohádka o lásce začíná.

Otce jsem poprvé viděl, když se vrátil domů po první světové válce. Už si nevybavím, jestli to bylo na jaře, nebo na podzim. Taky mi tehdy byly pouhé čtyři roky. Narodil jsem se v červenci 1914. Vypukla válka a otec narukoval do rakousko-uherské císařské armády. Mně bylo sotva pár týdnů.

Jednoho dne řekla matka: „Dneska přijede domů tatínek.“

Už nevím, co jsem si tehdy pod označením „tatínek“ představil. Asi jednoho z oněch tátů, co nemuseli do války a mohli zůstat doma u svých vrstevníků.

A tatínek přijel. Široké vstupní dveře do naší kavárny byly jako vždycky dokořán a služebná Anna zvolala: „Milostivý pán už jede.“ V těch dobách bylo pojmenování „milostivý pán“ a „milostivá paní“ ještě všeobecně užívané.

Matka vyšla z kuchyně, vzala mě do náruče a tak jsme tam všichni stáli ve vstupních dveřích a čekali. Tatínek přijel vlakem a čtyři kilometry z nádraží urazil v Angemahrově povozu.

Pan Angemahr byl místní speditér. S nízkým nákladním vozem vyzvedával kupcům zboží z nádraží a osobní dopravu zajišťoval bryčkou taženou dvěma koni. Nejkrásnější zábava pro mne byla, když jsem se s panem Angemahrem směl svézt na nádraží, abychom nabrali cestující. Pan Angemahr seděl vepředu na kozlíku, v ruce třímal bič, který však nikdy nemusel použít. Koně klusali rovnoměrně pomalu celou dobu až na nádraží a já směl cestou zpátky sedět v bryčce s vyhrnutou střechou. Připadal jsem si jako nějaké hrabátko a kynul místním lidem, kteří stáli u cesty.

Jen málo dětí ze vsi smělo jezdit bryčkou s Angemahrem, ale on si od nás pronajímal stáj pro své koně. Častokrát jsem trávil čas s kočími ve stáji a sledoval, jak koně krmí a kartáčují. A častokrát jsem byl zrovna při tom, když se vyráželo na nádraží. A to jsem se pak mohl svézt.

Ve vesnici se znal každý s každým a všichni znali samozřejmě i mě, a tak nebylo nikomu proti mysli, když jsem si k nim přisedl. Ostatně cestující byli povětšinou naši stálí zákazníci. Jeden z nich, Jindřich Kramer, mi pokaždé něco přivezl, když se vrátil z Brna. Obvykle novou baterii do mé sbírky kapesních svítilen. Nejdříve jsem však musel zazpívat nějakou tu písničku anebo zahrát na foukací harmoniku.

Angemahrova bryčka, v níž seděl tatínek, právě zabočila z Judengasse a blížila se k našemu domu. Angemahr přitáhl opratě, křikl na koně: „Prrrrr,“ a zastavil u dveří. Z bryčky vystoupil nevysoký muž v šedozelené uniformě, která zajisté nebyla šitá na míru, s velkými hrubými vojenskými botami, jejichž špičky mířily do stran, jako klaunům v cirkuse. A měl knírek, který mu visel nad koutky úst.

To že má být můj tatínek? Nejspíš jsem se lekl a byl zklamaný, takže jsem se odtáhl a pokoušel schovat za matku. Očekával jsem totiž urostlého chlapa, hrdinu s nablýskanými stříbrnými knoflíky, zlatými šňůrami a na prsou s řády vykládanými drahými kameny. Jednoho takového urostlého vojáka jsem zahlédl na titulní straně novin. Matka ho označila za císaře. Nevěděl jsem, co za vojáka je císař, ale rozhodně byl přepychově vystrojený a měl ještě větší knír než tatínek a navíc i vousy.

Matka mě zatáhla za ruku dopředu a řekla: „No, tak jen hezky běž a dej tátovi pusinku.“

Jak po mně mohla něco takového chtít? To mám dát pusu tomu cizímu chlapovi s kníry?

Než jsem si to stačil vůbec promyslet, ten voják se ke mně sklonil, vzal mou hlavu do dlaní a políbil mě přímo na rty. Připadalo mi nechutné, že se knírem dotkl mého obličejce, a byl jsem rád, když mne zase pustil. Pak přišla na řadu matka, která ho objala, a potom jsme společně šli do domu. Pan Angemahr se bodře rozloučil a odjel zpátky do stáje, jež se nacházela jen o několik set metrů dál. Ach, kéž bych tak mohl jet do stáje s Angemahrem,

říkal jsem si v duchu. Toho jsem přece jen znal a byl to můj přítel.

Po několika dnech jsem si zvykl, že tohle je můj otec, a začal jsem ho oslovovat „tati“. Teď už měl na sobě prosté civilní oblečení i boty a vypadal jako spořádaný člověk, například jako pan Angemahr nebo Kramer. Ty jsem však nemusel líbat na rty a to bylo jen dobře.

Postupně se z války vracelo čím dál více vojáků. Žádného z nich jsem neznal, ale skoro všichni chodili denně v době oběda a večere k nám do kavárny a maminka s tatínkem jim nosili kávu, čaj, pivo a limonády. Většina hostů byli štamgasti a častokrát hráli v karty, vždy u téhož stolu a na témže místě a život se pomalu vracel do zaběhlých kolejí.

Manželství tatínka a maminky nebylo šťastné. Toho jsem si všiml, když jsem povyrostl. Maminka byla schopná, pracovitá a žila pro rodinu a domov, zatímco táta se vydal svou vlastní cestou, když jeho láska k mamince ochladla. Ona mu to často vytýkala, což situaci příliš neulehčovalo, a propast mezi nimi dále narůstala. Maminka často plačky sedávala na schodech v chodbě a já se ji snažil utěšit. Matku jsem miloval, kdežto vůči otci jsem pomalu začal pociťovat nenávisť. A ta časem sílila.

Tatínek si obstaral hromadu všelijakých kavárenských propriet jako hrací karty, domino a šachy, ba i kulečnickové stoly a navštěvoval kavárny po celé zemi. Na cestách býval i dlouhé týdny. Tehdy doma zavládla po-

hoda a klid. Byl jsem rád, když odjížděl, a podvědomě jsem si přál, aby se už nikdy nevrátil.

Takové vzpomínky mám na rodiče. Pro dítě to byla těžká doba...

Když mi bylo šest let, začala mi povinná školní docházka; nejdřív pět let obecné školy a poté tři roky měšťanky.

„Na podzim nastoupíš na obchodní akademii,“ oznámila mi matka jednoho dne po skončení školy. „Strýc Ludvík má z obchodní akademie maturitu a teď to čeká i tebe. Taková maturita se člověku sejde, takže příští týden zajedeme do Brna k přijímacím zkouškám.“

„Nechci na obchodní akademii,“ protestoval jsem. „Chci se stát inženýrem a vyrábět stroje.“

„Povídám, že půjdeš na obchodní akademii a basta! Strýc Ludvík už doručil přihlášku řediteli.“

A u toho tedy zůstalo. Jednoho dne velice časně rána přijel Angemahr v černé bryčce a odvezl nás na nádraží. Předtím mne oblékli do nového manšestrového obleku s dlouhými nohavicemi, bílé košile s tuhým límcem a k tomu jsem vyfasoval kravatu. Jeli jsme osobním vlakem do Brna, cesta trvala zhruba dvě hodiny. Přijímací zkoušky začínaly v deset hodin dopoledne, ale přijeli jsme zavčasu. Když mne matka dovedla ke školní budově, bylo tam už mnoho rodičů s dětmi, jež měly rovněž navštěvovat obchodní akademii. Některé z nich možná také proti vlastní vůli. Přibližně čtvrt hodinku před stanoveným časem se otevřely dveře do velké

školní haly a nás děti vpustili dovnitř. Rodiče zatím čekali v předsáli.

„Posaďte se do lavic po jednom,“ přikázal nám obrýlený muž v pruhovaném obleku.

Na lavicích už ležely brky a několik formulářů s otázkami předtištěnými na polovině každého formuláře.

„Začněte, prosím, ihned zodpovídat otázky. K dispozici máte jednu hodinu. Žádám vás o naprosté ticho. Kdo promluví se sousedem, bude okamžitě vykázán.“

V místnosti zavládlo úplné ticho a naše zraky začaly bloumat po zadání.

Ale když já chci být inženýr, žádný obchodní akademik – přemítal jsem v duchu. Připadalo mi těžké uspořádat myšlenky a otázky byly jako napsané cizí řečí, které jsem nerozuměl. Mozek se mi dočista zaškokbrtnul a já nebyl s to zodpovědět ani tu nejjednodušší otázku. Minutová ručička na velkých nástěnných hodinách se nepřetržitě sunula kupředu. Seděl jsem v lavici a zíral před sebe.

Chlapík v pruhovaném obleku zazvonil zvonečkem, a ten se pronikavě rozezvučel. Hodina uplynula.

„Nechte, prosím, všechno ležet na lavicích a opusťte sál,“ uslyšel jsem z úst muže na pódiu. „Výsledkovou listinu vyvěsíme v aule v šest hodin.“

„Zatím si můžeme zajít na oběd,“ řekla matka a my se vydali do restaurace nedaleko školy. Brzy se celý lokál zaplnil rodiči s dětmi. Matka objednala vídeňský řízek, moje oblíbené jídlo, a potom štědrou porci zmrzliny. V šest jsme se zase všichni shromáždili v aule, což byl

velký krásný sál s křišťálovým svícnovým lustrem a obrazy starých vousáčů na zdech.

V místnosti panovalo pro mne nevysvětlitelné napětí, obzvláště ze strany rodičů, kteří si všichni do jednoho mysleli, že právě jejich dítě je nejzdatnější.

Otevřely se postranní dveře, dovnitř vešel postarší tlouštík a zaujal místo na pódiu. Po několika krátkých větách, z nichž jsem opět nerozuměl jediné slabice, začal ze seznamu předčítat jména těch, kteří u zkoušky obstáli. Zazněla všechna možná jména, jen to mé nikoli. Když bylo předčítání u konce, moje matka celá zrudla.

„Jak to, že jsi u zkoušky neobstál? Vždyť přece nejsi hloupější než ostatní? Co na to řekne strýc Ludvík? To je mi pěkné poděkování za to, že pro tebe chceme to nejlepší. Že se nestydíš.“

Kdyby kolem nás nebylo tolik lidí, jistě by mi střelila pár vydatných pohlavků za ucho. Na poslední chvíli však zaváhala a dodala: „Ale jedno ti povím: na akademii půjdeš tak jako tak. Nastoupíš do čtvrté třídy v měšťance u babičky v Pacově a pak ke zkouškám pomažeš nanovo.“

Jenomže z akademie nic nebylo. I následujícího roku jsem u zkoušky propadl navzdory čtvrté třídě měšťanky. Tentokrát jsem sice nějaké otázky zvládl, ale zbabral jsem algebru.

Když jsem zase přijel domů, vyslechl jsem si mnohá slova, jako *nevědek, lenost, nikdy to nedotáhneš tak daleko jako strýc Ludvík, jsi stejně budižkničemu jako tvůj otec*. Ale nic naplat, akademie musela být vyškrtuta z programu.

Leč co si s takovým klukem počít, když do něj rodina vkládala veškeré naděje a očekávala, že z něj bude přinejmenším stejně zdatný obchodník jako ze strýčka Ludvíka? A ne-li ještě zdatnější?

„Už to mám,“ zvolala matka jednoho dne nad novinami, které právě četla. „Baťa ve Zlíně, velká fabrika na boty, přijme na internát tři sta mladíků ve věku od patnácti do osmnácti let.“

Řídící učitel Beck, který svého času vyučoval v obecné škole u nás ve vsi, už několik let působil jako učitel na chlapeckém internátu u Bati ve Zlíně. Matka mu ihned napsala a poprosila ho o radu. Odpověď přišla obratem. Pan učitel Beck psal, že může internát vřele doporučit, prý je moderní a dobře vybavený, mladíci zde mají přísný vojenský režim, aby z nich vyrostli schopní a zodpovědní muži, kteří pak nastoupí do početných prodejen a továren po Evropě a také v zámoří.

Matka neměla nad čím přemýšlet. Považovala to za hotovou věc. To ona u nás rozhodovala, a nikdo jiný. Vyplnila se přijímací žádost a okamžitě se odeslala do Zlína. Po několika týdnech přišla zpráva: přijat.

Cestovní kufr jsme naplnili věcmi dle předpisů internátu, pak mě posadili na vlak a já se vydal do Zlína. To bylo poprvé v životě, co jsem směl cestovat vlakem sám.

Ve Zlíně se mi líbilo a cítil jsem se tam velmi dobře. Internát byl moderní, všechno čisté a uklizené. V jedné místnosti spalo čtyřiaadvacet žáků na dvoupatrových že-